

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-137>

УДК 338.242.2

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

PRECONDITIONS AND PROSPECTS OF THE POST-WAR ECONOMIC REVIVAL OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN UKRAINE

Дергачова Вікторія Вікторівна

доктор економічних наук, професор,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0317-8675>

Сичевська Юлія Станіславівна

магістр,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4314-8523>

Dergachova Viktoriia, Sychevska Yuliia

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Стаття присвячена дослідженню актуальної проблеми відновлення економічного потенціалу України в контексті повоєнного відродження та можливостей, які отримають малі та середні підприємства країни. Досліджено, що країна зазнала безпрецедентних збитків в умовах повномасштабної військової агресії з боку північно-східних сусідів у всіх секторах економічної системи. Збитки оцінюються в десятки мільярдів доларів США, а відновлення економіки займе багато років. Встановлено, що незважаючи на всі виклики малі та середні підприємства країни продовжують нарощувати свою активність та розвиватися відповідно до зовнішніх факторів, що змінюються значними темпами. В статті проаналізовано макроекономічну ситуацію в країні, визначено загальні збитки, яких зазнав економічний сектор та досліджено перспективи повоєнного економічного відродження малих і середніх підприємств в Україні.

Ключові слова: макроекономічне дослідження, поствоєнне відновлення, державна підтримка, репарації, інвестиції, міжнародне кредитування, спільні проекти.

This article investigates the topical issue of the restoration of Ukraine's economic potential in the context of post-war recovery and the opportunities that small and medium-sized enterprises (SMEs) in the country will gain. The study found that the country has suffered unprecedented losses in all sectors of the economic system due to the full-scale military aggression of its northeastern neighbors. The losses are estimated in the tens of billions of US dollars, and it will take many years to restore the economy. The study found that, despite all the challenges, SMEs in the country continue to increase their activity and develop in accordance with rapidly changing external factors. The article analyzes the macroeconomic situation in the country, determines the total losses suffered by the economic sector, and explores the prospects for post-war economic recovery of SMEs in Ukraine. The purpose of the study is to assess the state of the Ukrainian economy, identify the already existing consequences of the military aggression, and analyze the prospects for post-war development of SMEs. The relevance of this topic is emphasized by the significant level of uncertainty in the development of SMEs, which has been observed in recent years and has significantly increased under martial law. This is an opportunity for research, forecasting, and the formation of new enterprise development strategies. The study found that the restoration of Ukraine's economy after the war is a complex and lengthy process. Its success will depend on many factors, including increasing the ability to protect infrastructure from destruction, the readiness of Ukrainian businesses to recover, and improving the investment climate in Ukraine, etc. The prospects for the restoration of SMEs in Ukraine are significant and positive. This is due to the fact that they are the foundation of the Ukrainian economy, accounting for about 70% of total turnover. In addition, SMEs are more flexible and adaptive to change than large enterprises. Research on development prospects in the post-war period can be used by enterprises to plan their future activities.

Key words: macroeconomic study, post-war reconstruction, government support, reparations, investment, international lending, joint projects.

Постановка проблеми. Сьогодні українська економіка зазнала безпрецедентного шоку, який ніколи раніше не відбувався в її історії. Повномасштабна військова агресія з боку північних сусідів завдала нищівного удару по всіх секторах економічної системи країни: виробництво основних товарів, зокрема тих, що становлять основу експортного потенціалу, значно зменшилося, логістичні проблеми у зв'язку з блокуванням морських шляхів та закриттям повітряного простору призвели до суттєвого скорочення зовнішньої торгівлі, транспортна, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура у регіонах постраждала внаслідок військових дій. Значною проблемою стала робоча міграція: велика кількість фахівців виїхала за кордон або перемістилась на захід країни, що призвело до відсутності в активному економічному житті від сотень тисяч до мільйонів людей. Усе це підіймає серйозні питання про можливість подальшого розвитку країни, а також її економічного та політичного зростання у світі. Тому сьогодні українська економіка стає все більше пріоритетним фронтом, який визначатиме здатність держави успішно відновлюватись після закінчення конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням по темі розвитку малих та середніх підприємств (МСП) України належить до кола наукових інтересів таких українських дослідників, як С. Колько, Л. Бабич, А. Базилук, Ф. Бутинець, О. Василик, В. Вишневський, М. Вдовиченко, А. Возняк, А. Гальчинський, В. Геєць. Питання поствоєнного відновлення економіки України піднімається у ряді досліджень і публікацій Національного банку України, центру економічної стратегії та Української асоціації малого і середнього бізнесу. Проте у сучасних реаліях дослідження даного питання потребує постійного аналізу з позиції постійних змін зовнішнього середовища.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи передумови та можливості поствоєнного відродження економіки ми чітко можемо проаналізувати фактори, що вплинули на сучасний стан економіки, виокремити тенденції відновлення економіки після глобальних змін середовища, а також прослідкувати коливання макроекономічних показників за останні 5 років та їх основні причини. Метою даної роботи є дослідження стану економіки України, визначення та структуризація даних щодо збитків

від військової агресії та можливих перспектив подальшого розвитку МСП.

Актуальність даної теми підкреслюється значним рівнем невизначеності у розвитку МСП, який спостерігається останні роки, та значно зріс в умовах воєнного стану, це є можливістю для дослідження, прогнозування та формування нових стратегій розвитку підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є оцінка стану економіки України, визначення вже наявних наслідків воєнної агресії та аналіз перспектив поствоєнного розвитку малих та середніх підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка України пройшла через низку викликів та змін протягом останніх років. Важливо проаналізувати цей період, щоб отримати уявлення про сучасний стан економіки країни та визначити основні тренди, які вплинули на її розвиток та вплинуть на подальше зростання.

Першим кроком у нашому аналізі є дослідження макроекономічної ситуації в Україні за останні п'ять років. У його ході розглянуті тенденції стосовно таких показників, як валовий внутрішній продукт (ВВП), інфляція, бюджетний дефіцит, тощо. Визначимо основні тенденції та зміни, що сталися у цих сферах (табл. 1).

За поданими показниками, ВВП України зазнав змін протягом останніх п'яти років. Значне зростання ВВП спостерігалось в 2021 році, коли він досяг рекордної величини у 5450,85 млрд. грн. Проте, в 2022 році ВВП знизився до 5191,03 млрд. грн, що прямим чином пов'язане з повномасштабним вторгненням зі сторони російської федерації.

Що стосується 2018 року, то тут економіка України зазнала помірного зростання. Слід зауважити, що 2018 рік був третім роком підряд, коли ВВП показував позитивне зміцнення після рецесії 2014–2015 років, спричиненої війною на сході країни та іншими економічними складнощами. Внутрішні чинники, такі як стабілізація банківської системи, певне поліпшення інвестиційного клімату та реформи, допомогли забезпечити певний рівень економічного зростання у 2018 році. У порівнянні з попереднім роком, економіка продовж 2019 року продовжила зростати, і ВВП збільшився на значну суму. Факторами, які допомогли підтримати економічне зростання стали реалізації реформ, залучення зовнішньої допомоги від міжнародних партне-

Таблиця 1

Основні макроекономічні показники за останні 5 років

Рік	ВВП, млрд. грн	Базовий індекс споживчих цін, %	Бюджетний дефіцит, млрд. грн	Обсяги ЗЕД, млрд. дол. США	Державний борг, млрд. грн	Офіційні міжнародні резерви України, млрд. дол. США	Прямі іноземні інвестиції в Україні, млн. дол. США
2018	3560,3	109,8	-59,2	- 9,85	2 168,6	20,82	4455
2019	3977,2	104,1	-72,4	-10,74	1 998,3	25,3	5860
2020	4222,03	105	-217,1	-5,14	2 551,9	29,13	-868
2021	5450,85	110	-197,9	-4,7	2 671,8	30,94	6687
2022	5191,03	126,6	-914,7	-11,16	4 071,6	28,49	1152

Джерело: сформовано автором на основі [1]

рів, збільшення іноземних інвестицій, а також підтримка експортного сектору. Однак, варто підкреслити, що економічний шлях країни залишався складним, з важливими викликами, такими як нестабільність в східних областях, корупція, низька конкурентоспроможність тощо.

Величезний вплив пандемії COVID-19 на світову економіку також сильно вразив Україну. Загальна зупинка бізнесу, обмеження пересування, закриття підприємств і магазинів привели до серйозних економічних труднощів. Внаслідок цього, ВВП України в 2020 році зазнав скорочення. Згідно з даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), у 2020 році спад ВВП становив приблизно 4,2%. Втрати у виробництві, послугах та експорті суттєво вплинули на економіку країни [2]. ВВП України в 2021 році зріс до 5450,85 млрд. грн. У цьому році країна відновила економічне зростання після рецесії у 2020 році. Наслідки пандемії COVID-19 вдалося здолати в певній мірі, обмеження поступово скасовували, бізнес поступово повертався у звичне русло. Це стимулювало підвищений попит та виробництво, що призвело до відновлення економічної активності. Також варто зазначити, що підтримка від міжнародних фінансових організацій, таких як МВФ та Світовий банк, допомогла стабілізувати економічну ситуацію в країні. Кредитні програми та допомога були спрямовані на зменшення негативних наслідків пандемії та підтримку економічного відновлення.

У 2022 році реальний ВВП скоротився на 29,1%. Про це свідчать розгорнуті показники ВВП за 2022 рік, опубліковані Державною службою статистики України. Це найбільше річне падіння економіки за всю історію Укра-

їни. Основною причиною падіння ВВП стала повномасштабна війна, розпочата росією 24 лютого 2022 року, та пов'язані з нею наслідки. Йдеться, зокрема, про окупацію окремих територій, руйнування інфраструктури та виробничих потужностей, блокаду чорноморських портів і розрив логістичних зв'язків, масштабну міграцію. Поєднання цих наслідків призвело до різкого скорочення споживчого попиту, інвестиційної діяльності, експорту та врожаїв. Найбільших втрат економіка зазнала в перші місяці повномасштабної війни. Вже в I кварталі 2022 року падіння економіки сягнуло 14,9%. У II кварталі 2022 року реальний ВВП скоротився на 36,9% у річному вимірі. Навесні з'явилися перші ознаки відновлення економічної активності, яке тривало влітку та на початку осені. Цьому сприяли поступове налагодження логістики, релокація підприємств, переорієнтація низки видів діяльності на воєнні потреби, подальше звільнення окупованих територій та повернення частини внутрішньо переміщених осіб та вимушених мігрантів до місць постійного проживання, а також відкриття "зернового коридору". В результаті падіння реального ВВП сповільнилося до 30,6% у річному вимірі у III кварталі. Водночас наприкінці року відновлення економіки перервалося через наслідки масштабних атак росії на енергетичну інфраструктуру, які призвели до суттєвого дефіциту електроенергії в Україні. Дефіцит електроенергії призвів до поглиблення падіння ВВП у IV кварталі – до 31,4% у річному вимірі [3].

Фактичне падіння економічної активності у 2022 році було меншим за прогнози багатьох організацій на початку повномасштабного вторгнення, а також кращим за оцінки Національного банку. Кращі економічні результати

порівняно з початковими прогнозами зумовлювалися стрімким нарощенням бюджетних витрат, насамперед на оборону та безпеку, що підтримало державне споживання та інвестиції, а також швидшою адаптацією населення та бізнесу до воєнних умов, у тому числі до перебоїв з енергопостачанням наприкінці року.

З наданих у табл. 1 даних також видно, що бюджетний дефіцит України збільшувався протягом останніх п'яти років, від 2018 до 2022 року. Зростання у 2018–2019 роках вказує на подальше погіршення фінансового стану державного бюджету. Під час 2018 року держава стикалася з певними економічними викликами, такими як нестабільність валютного курсу, збільшення вартості енергоресурсів та підвищення мінімальних зарплат. Також, імплементація реформ та соціальних програм вплинула на дефіцит бюджету, адже неефективності їх реалізації напряду впливала на значні невиправдані фінансові потоки держави. У 2019 році Україна продовжувала стикатися зі складними економічними умовами, зокрема в контексті збільшення витрат на оборону та проведення антитерористичної операції на сході країни. Крім того, значне підвищення соціальних виплат, зокрема пенсій та зарплат, стало ще одним чинником, що вплинуло на зростання дефіциту бюджету. У 2020 році дефіцит державного бюджету суттєво збільшився і склав -217,1 млрд грн. Це було пов'язано зі зростанням витрат держави у зв'язку з пандемією COVID-19 та зменшенням доходів через зниження економічної активності і локдауни. З іншого боку, держава змушена була збільшити витрати на соціальну підтримку, медичні послуги та інші заходи для боротьби з пандемією та подолання її наслідків. Ці фактори разом призвели до значного збільшення дефіциту бюджету у 2020 році. Порівняно з 2020 роком, в 2021 році ситуація з пандемією COVID-19 трохи поліпшилася, що дозволило державі зменшити деякі витрати на боротьбу з пандемією. За 2022 рік державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі 911,1 млрд грн, у тому числі загальний фонд – у сумі 909,5 млрд грн проти запланованого розкладом загального фонду на 2022 рік дефіциту у сумі 1,399 трлн гривень. Значний дефіцит став наслідком повномасштабного вторгнення, у зв'язку з чим скоротилися видатки до бюджету та зросли розходи на оборонний сектор [5].

За даними таблиці бачимо, що в період з 2018 по 2020 рік державний

борг становив значно зріс, та становив 2 551,9 млрд грн. В 2021 році він знову зріс до 2 671,8 млрд грн. Державний та гарантований державою борг України у 2022 році збільшився на 13,4 млрд дол. і сягнув 78,5% ВВП на кінець року. Повномасштабне російське вторгнення у 2022 році призвело до падіння номінального ВВП України до \$161 млрд і збільшення співвідношення державного боргу України до ВВП до 71,6% із 43,3% у 2021 році. За цими даними видно, що державний борг України зростає протягом останніх п'яти років. Це було зумовлено збільшенням потреби у державних запозиченнях для фінансування дефіциту бюджету та реалізації різних програм і проектів, зокрема в контексті змінних економічних умов та впливу війни на території нашої країни.

Загальна картина інфляційних тенденцій (рис. 1) за останні п'ять років допоможе нам отримати більш чітке розуміння економічної ситуації та побачити, які напрямки можуть бути важливими для майбутнього розвитку країни.

За аналізований період ми спостерігали помірне зростання індексу споживчих цін, з найбільшим зростанням в 2022 році. Основні причини високої інфляції в Україні в 2018–2022 роках включали:

- підвищення цін на енергоресурси та тарифів на послуги житлово комунального господарства впливало на витрати громадян та підприємств, що згодом призвело до збільшення вартості багатьох товарів і послуг.

- відсутність жорсткої монетарної політики та ефективного контролю над грошовою масою в економіці призвели до підвищення інфляції.

- зменшення вартості національної валюти (гривні) порівняно з іноземними валютами призвели до зростання цін на імпортовані товари, що погіршило становище на ринку вітчизняних товарів

- зростання мінімальної заробітної плати та пенсій призвели до збільшення витрат для підприємств і уряду. Ці збільшені витрати перекладалися на підвищення цін на товари і послуги для компенсації додаткових витрат.

Зазначені фактори представляють лише деякі з багатьох, які впливали на інфляцію у 2018–2022 роках в Україні. Залежно від рівня розвитку економіки, деякі фактори мали більший вплив, ніж інші у певний період.

Загалом, з наданих даних видно, що економіка України зазнала певних змін та викли-

Рис. 1. Загальний рівень інфляції в Україні [4]

ків протягом останніх років. Державний борг зріс, але при цьому міжнародні резерви підтримувалися на певному рівні. Прямі іноземні інвестиції також відзначались змінами, що може бути пов'язано з впливом зовнішніх та внутрішніх факторів на бізнес-клімат в країні. Ці показники можуть вплинути на стабільність та розвиток української економіки в майбутньому.

Основним питанням розвитку економіки України є її повоєнне відновлення та відбудова виробничих потужностей. Україна вже зазнала катастрофічних збитків від повномасштабного вторгнення РФ, які обчислюються сотнями мільярдів доларів. Так, на початку вересня 2022 року Кабінет міністрів України, Європейська комісія та Світовий банк у спільному звіті оцінювали їх у 350 млрд доларів. Але після масових атак з початку жовтня 2022 року на критичну інфраструктуру країни, цивільні об'єкти та об'єкти державного значення загальна сума оцінюється в трильйон доларів [6].

Так, український бізнес зазнав 13 млрд дол. прямих збитків внаслідок російської агресії. Загальні непрямі втрати українського бізнесу сягають 33,1 млрд дол. А необхідна сума для відновлення підприємств – 24,9 млрд дол. Про це свідчать підрахунки проекту «росія заплатить» за 2022-й рік. Переважна кількість зруйнованих та пошкоджених підприємств сконцентрована в шести областях – Київ-

ській та Донецькій (по 17% від загальної кількості), Запорізькій (14%), Харківській (13%), Луганській (10%) та Миколаївській (8%). Найбільші підприємства, що постраждали від вторгнення – Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча, Азовсталь, Нібулон, Мотор Січ [7].

За останніми даними в Україні існує близько 400 000 малих і середніх підприємств (МСП) та близько 1,6 млн приватних підприємців. Разом вони становлять близько 70% загального обороту. Саме на їх плечі ляже найбільший тягар – відновлення економіки в момент відбудови країни. Загальні потреби лише малих і середніх підприємств оцінюються в \$73 млрд, тоді як середня сума, необхідна для однієї фірми, становить від \$30 000 до \$300 000 додаткового фінансування. Такі дані надає Єгор Григоренко, керівник департаменту консалтингу Deloitte в Україні, у своєму дослідженні «Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес» [8]. За останніми даними з відкритих інтернет-ресурсів відомо, що близько 30 країн зацікавлені у відбудові України та погодилися брати участь у запропонованій президентом Зеленським моделі відновлення – шефство над певним регіоном, містом, громадою чи галуззю (рис. 2).

Що стосується розвитку з огляду на фінансову сторону, то основні надходження, на які розраховує Україна включають репарації,

Рис. 2. Регіональний розподіл країни, що взяли шефство над відбудовою інфраструктури України [9]

інвестиції, міжнародне кредитування, спільні проекти, тощо.

Враховуючи величезні суми збитків, які російське вторгнення завдало Україні, репарації допоможуть відновленню України. Самостійно економіка України не впорається з таким відновленням в короткі терміни, та й довгі – теж. Перша реальна сума, яка оцінена для отримання у якості репарацій це 300 мільярдів доларів. Це російські кошти, заморожені в Німеччині, Франції, Японії, США, Великій Британії, Канаді та Австрії. Це реальні, дуже ліквідні гроші, їх можна легко використати для відбудови України. Також значні суми становлять активи російських олігархів, які заморожені в іноземних банках. Всі ці гроші можуть допомогти Україні в її відновленні після війни, якщо після перемоги України РФ виявиться злиденною, і не зможе виплачувати репарації, можна перекласти досвід взяття репарацій з Німеччини після кінця Другої світової.

Проблема з прямими іноземними інвестиціями (ПІІ) набагато складніша, але її потрібно буде вирішити, щоб Україна могла реалізувати свій торговельний потенціал. Оскільки українська інфраструктура значно пошкоджена, а також російські безпілотники та ракети частково чи повністю зруйнували багато виробництв та металургійних заводів, відновлення вимагатиме значних капітало-

вкладень. В минулому показники України із залучення прямих іноземних інвестицій були слабкими, тому буде важливо зміцнити інституції та правоохоронну систему, щоб обмежити корупцію та інші проблеми, які перешкоджають надходженню прямих іноземних інвестицій в Україну.

Наприкінці 2022 року урядом була створена ініціатива з залучення інвестицій Advantage Ukraine та інвестиційний план можливостей з потенціалом понад \$400 млрд. За перші місяці роботи Advantage Ukraine до інвестиційної платформи надійшло більш ніж 500 запитів щодо можливостей інвестування в Україні, а також пропозицій проектів та торговельної співпраці. Чималий інтерес потенційних інвесторів з таких країн як США, Велика Британія, Німеччина, Данія, Бельгія до проектів зокрема в агросекторі, транспортній інфраструктурі, оборонній промисловості, секторі інновацій та технологій. Для страхування інвестицій від воєнних ризиків Україна співпрацює, зокрема, з агентством Світового банку MIGA та американською агенцією DFC. Так, в рамках пілотного проекту MIGA вже має три кейси, за якими зробила компаніям пропозицію щодо страхування [10].

Що стосується спільних проектів, то уряд оголосив про ініціативу We build Ukraine – партнерство міжнародних організацій, які братимуть участь у відбудові України. Зокрема

вона передбачає, що уряд забезпечить прозорі та зрозумілі правила для всіх гравців, які зможуть слідкувати за всіма процесами через платформу DREAM. Наразі найвідомішим спільним проектом є співпраця Міністерства відновлення спільно зі Світовим банком, зокрема: відновлення критичної інфраструктури, втілення логістичних проектів та відбудови житла [11].

Ще один глобальний проект відновлення України презентувала на міжнародній конференції у швейцарському Лугано. План розрахований на десять років та охоплює 15 сфер. Його загальна вартість становить понад 750 млрд доларів. З цієї суми 250–300 млрд розраховують залучити за рахунок партнерських грантів, 200–300 млрд – за рахунок позик або акціонерного капіталу, 250 млрд – за рахунок приватних інвестицій. План розбито на три етапи. Перший етап – «Стійкість» – передбачає відновлення найважливіших об'єктів критичної інфраструктури до кінця року. Зокрема, йдеться про ремонти котелень, мереж, житла, підтримку малого та середнього бізнесу. Цього року Україна хоче одержати 60–65 млрд доларів. Наступний етап у 2023–2025 роках передбачає саме відновлення – реалізацію більшості проектів всього плану, відновлення об'єктів соціальної сфери, будівництво житла. Етап передбачає залучення фінансування у розмірі понад 300 млрд доларів. Заключний

етап, який розтягнеться на 2026–2032 роки, це вже модернізація та заходи щодо вступу України до Євросоюзу. На це потрібно понад 400 млрд доларів [12].

Висновки. Відновлення економіки України після війни є складним і тривалим процесом. Його успіх буде залежати від багатьох факторів, зокрема збільшення можливостей захисту від руйнувань інфраструктури, готовність українського бізнесу до відновлення, покращення інвестиційного клімату в Україні, тощо. Перспективи відновлення малих і середніх підприємств в Україні є значними та з позитивним забарвленням. Це пов'язано з тим, що вони є основою економіки України, становлять близько 70% загального обороту, крім того, малий і середній бізнес є більш гнучким і адаптивним до змін, ніж великі підприємства. Уряд країни уже має значні здобутки у розробленні програм підтримки бізнесу та його відновлення, які стануть значним стимулом. При цьому забезпечення прозорості та ефективності використання фінансових ресурсів є ключовим фактором успішного функціонування програм. Розробивши і запровадивши ефективні механізми контролю та моніторингу використання коштів, які будуть відкритими для громадськості, держава стимулюватиме розвиток МСП. Всі вищезазначені аспекти є хорошим стимулом для бізнес-середовища країни, а саме малого та середнього бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org>
3. Офіційний сайт Національного банку України. Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у 2022 році. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realno-go-vvp-u-2022-rotsi>
4. Як змінювався рівень інфляції в Україні та який прогноз на цей рік. Слово і Діло. Аналітичний портал. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/23/infografika/ekonomika/yak-zmnyuvavsya-riven-inflyacziyi-ukrayini-ta-yakij-prohnoz-cej-rik>
5. Укрінформ – актуальні новини України та світу. Держбюджет 2022 рік. URL: <https://www.ukrinform.ua>
6. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
7. Горюнов Д. Втрати українського бізнесу від війни. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/vtraty-ukrains-koho-biznesu-vid-viyny>
8. Григоренко Є., Шніцер М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження. Forbes.ua. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>
9. Післявоєнне відновлення України. Слово і Діло. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/01/infografika/suspilstvo/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-yaki-krayiny-vzyaly-shefstvo-nad-mistamy-ta-oblastyamy>
10. Офіційний сайт Урядового порталу. Про ініціативу з залучення інвестицій Advantage Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-vzhe-zaraz-maie-buty-na-poriadku-dennomu-svitovoi-investytsiinoi-spilnoty-oleksandr-hryban-v-ukraine-house-davos>

11. Укрінформ – актуальні новини України та світу. Україна запускає ініціативу «We build Ukraine». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3726406-ukraina-zapuskae-iniciativu-we-build-ukraine-dla-obednanna-miznarodnih-partneriv.html>
12. Офіційний сайт проєкту «Відновлення України». URL: <https://recovery.gov.ua/>

REFERENCES:

1. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]
2. Ofitsiyni sait Mizhnarodnogo valyutnogo fondu [Official website of the International Monetary Fund]. Available at: <http://www.imf.org> [in Ukrainian]
3. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku. Komentar Natsionalnoho banku shchodo zminy realnoho VVP u 2022 [Official website of the National Bank of Ukraine. National Bank's commentary on changes in real GDP in 2022]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realno-go-vvp-u-2022-rotsi>
4. Yak zminyuvavsya riven inflatsii v Ukraini ta yakij prohnaz na tsii rik. Slovo i Dilo. Analytychnyi portal. 2023 [How the level of inflation in Ukraine has changed and what the forecast for this year is. Slovo i Dilo. Analytical portal. 2023]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/23/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsya-riven-inflyaciyi-ukrayini-ta-yakij-prohnaz-cej-rik>
5. Ukrinform – aktualni novyny Ukrainy ta svitu. Derzhbyudzheth 2022 rik [Ukrinform – current news of Ukraine and the world. State budget for 2022]. Available at: <https://www.ukrinform.ua>
6. Ofitsiyni sait Ministerstva Finansiv Ukrainy [Official website of the Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://www.mof.gov.ua/uk>
7. Horiunov D. Vraty ukrainskoho biznesu vid viyny. Tsentr ekonomichnoi stratehii [Losses of Ukrainian business from the war. Center for Economic Strategy]. Available at: <https://ces.org.ua/vraty-ukrains-koho-biznesu-vid-viyny/>
8. Hryhorenko Ye., Shnitsar M. Yak pislya viyny Ukraina maie vidnovliuvaty ekonomiku ta biznes. Velyke doslidzhennya. Forbes.ua [How Ukraine should recover its economy and business after the war. A major study. Forbes.ua]. Available at: <https://forbes.ua/money/yak-pislya-viyny-ukraina-maie-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>
9. Pislavoyenne vidnovlennya Ukrainy. Slovo i Dilo. Analytychnyi portal [Post-war reconstruction of Ukraine. Slovo i Dilo. Analytical portal]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/01/infografika/suspilstvo/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-yaki-krayiny-vzyaly-shefstvo-nad-mistamy-ta-oblastyamy>
10. Ofitsiyni sait Uriadovoho portalu. Pro initsiatyvu z zaluchennya investytsii Advantage Ukraine [Official website of the Government portal. About the initiative to attract investments Advantage Ukraine]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-vzhe-zaraz-maie-buty-na-poriadku-dennomu-svitovoi-investytsiinoi-spilnoty-oleksandr-hryban-v-ukraine-house-davos>
11. Ukrinform – aktualni novyny Ukrainy ta svitu. Ukraina zapuskaye initsiatyvu «We build Ukraine» [Ukrinform – current news of Ukraine and the world. Ukraine launches the initiative "We build Ukraine"]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3726406-ukraina-zapuskae-iniciativu-we-build-ukraine-dla-obednanna-miznarodnih-partneriv.html>
12. Ofitsiyni sait proektu «Vidnovlennya Ukrainy» [Official website of the project "Recovery of Ukraine"]. Available at: <https://recovery.gov.ua/>